

Koningsstraat 148
B - 1000 Brussel
T +32 (0)2 227 54 70
F +32 (0)2 227 54 79
info@advocaat.be

NOTA

SALDUZ-GEDRAGSCODE¹

¹ Deze gedragscode werd opgemaakt door Annelies VERSTRAETE en Maarten COLETTE, medewerkers van de studiedienst van de Orde van Vlaamse Balies (OVb). Deze gedragscode zal door de OVb, die daarover discretionair beslist en daarvoor nooit kan worden aangesproken, verder geüpdatet worden volgens de nieuwste stand van de rechtspraak en in functie van gebeurlijke wetgevende evoluties. Alle intellectuele rechten op deze gedragscode horen exclusief aan de OVb toe.

0. VOORAFGAANDE OPMERKINGEN

1. Dit document beoogt een gedragscode uit te werken voor de advocaat die verzocht wordt bijstand te verlenen in toepassing van de Salduz-rechtspraak van het EHRM. De gedragscode ent zich op de Salduz-leer² zoals die in de arresten van het mensenrechtenhof werd uiteengezet. Deze gedragscode streeft geenszins volledigheid na, maar is een leidraad voor de advocaat. Geen enkele instantie vreemd aan de balie kan zich op deze aanbevelingen beroepen om verplichtingen te formuleren ten aanzien van de individuele advocaat.
2. De gedragscode vertegenwoordigt het standpunt van de Orde van Vlaamse Balies (OVb) met betrekking tot de draagwijdte van het bijstandsrecht van de advocaat in toepassing van de Salduz-leer³.
3. De gedragscode moet worden gelezen in samenhang met het standpunt van de OVb inzake een voorstel geformuleerd door Patrick Hofströssler dat de verdragsrechtelijke bescherming die artikel 6 EVRM biedt, vrijwaart⁴.
4. Met 'verbalisant' wordt in dit document bedoeld de onderzoeksrechter / procureur des Konings en substituten / hulpofficieren van de procureur des Konings / alle officieren van gerechtelijke politie wier ambtelijk optreden de macht tot het verhoren omvat.
5. Met de term 'standaardverzetprocedure' wordt in dit document de volgende procedure bedoeld:
 - De advocaat verzoekt dat een gebeurlijke onregelmatigheid onmiddellijk wordt geakteerd in het proces-verbaal van verhoor;
 - Als de verbalisant weigert om van deze onregelmatigheid akte te verlenen verzoekt de advocaat om van deze weigering om akte te verlenen, onmiddellijk akte te verlenen;
 - Als de verbalisant weigert om van deze weigering om akte te verlenen, onmiddellijk akte te verlenen, dan wordt dit zo snel mogelijk schriftelijk gesignaleerd aan de leidinggevende magistraat⁵ en aan de stafhouder;
 - Als de advocaat van oordeel is dat het incident of de onregelmatigheid dermate ernstig is dat het verhoor onmogelijk is geworden verlaat hij de plaats van het verhoor. De advocaat signaleert dit zo snel mogelijk schriftelijk aan de leidinggevende magistraat en aan de stafhouder⁶.
6. De gedragscode laat de bestaande, algemeen geldende deontologische regels onverlet.

² J. STEVENS en G. LATOIR, "Het standpunt van de Orde van Vlaamse Balies", *T. Strafr.* 2009, nr. 4, 219-226; J. STEVENS en G. LATOIR, "Recht op aanwezigheid van de advocaat bij het politieverhoor bevestigd door het EHRM?", *Ad Rem* 2009, afl. 2, 12-18; J. STEVENS en A. VERSTRAETE, "De Orde van Vlaamse Balies: het recht op bijstand van een advocaat bij een verhoor is maar rechtsconform als het verdragsconform is", in P. DE HERT en T. DECAIGNY (eds.), *De advocaat bij het verhoor: een stand van zaken*, Kortrijk-Heule, UGA, 2010, 171-210; T. DECAIGNY, P. DE JAEGERE en A. VERSTRAETE, "De inhoud van het consultatie- en bijstandsrecht: middelen, mogelijkheden en deontologie", in P. DE HERT en T. DECAIGNY (eds.), *De advocaat bij het verhoor: een stand van zaken*, Kortrijk-Heule, UGA, 2010, 123-152; P. DE JAEGERE en A. VERSTRAETE, "Het recht op bijstand bij het verhoor: een deontologische benadering van de taak van de advocaat", *Ad Rem* 2010, afl. 3, 10-20.

³ Het standpunt van de Orde van Vlaamse Balies naar aanleiding van de voortgang van de wetgevende initiatieven rond de Salduz-leer is raadpleegbaar via www.advocaat.be.

⁴ J. STEVENS en A. VERSTRAETE, "De Orde van Vlaamse Balies: het recht op bijstand van een advocaat bij een verhoor is maar rechtsconform als het verdragsconform is", in P. DE HERT en T. DECAIGNY (eds.), *De advocaat bij het verhoor: een stand van zaken*, Kortrijk-Heule, UGA, 2010, 193-209.

⁵ T. DECAIGNY, "De bijstand van een advocaat bij het verhoor", *T. Strafr.* 2010, afl. 1, 4-17; P. DE JAEGERE en A. VERSTRAETE, "Het recht op bijstand bij het verhoor: een deontologische benadering van de taak van de advocaat", *Ad Rem* 2010, afl. 3, 10-20.

⁶ De mededeling van de klacht aan de stafhouder als centraal meldpunt voor de advocaat beoogt de centralisatie van klachten mogelijk te maken. Op die manier kunnen de klachten worden gebundeld in een dossier.

1. CONTACTOPNAME MET DE ADVOCaat DOOR DE VERBALISANT

Premisse:

De verbalisant deelt aan de advocaat mee (naast de plaats van het voorgenomen verhoor): de naam van de verdachte en de kwalificatie van het misdrijf⁷. Deze mededelingen worden door de verbalisant opgetekend in een afzonderlijk proces-verbaal.

1.1. De advocaat gaat op basis van de meegedeelde gegevens na of er geen belangenconflict aan de orde is⁸. Als de advocaat *prima facie* een belangenconflict vaststelt deelt hij de verbalisant mee dat hij geen bijstand kan verlenen. De advocaat is niet verplicht om aan de verbalisant mededelingen te doen over de aard van het belangenconflict. De advocaat hoeft zich evenwel voor belangenconflicten die zich naderhand kunnen manifesteren (zie 2.2.4.5.).

1.2. De verbalisant deelt de advocaat bij de contactname in elk geval de naam van de verdachte mee met het oog op een snelle anticipatie door de advocaat op gebeurlijke belangenconflicten⁹, gelet op het belang van de verdediging van de verdachte en met het oog op de werkbaarheid van het systeem, dat een optimale benutting van de capaciteit aan advocaten die potentieel in aanmerking komen om bijstand te verlenen veronderstelt.

1.3. De verbalisant kan de mededeling van de kwalificatie van het misdrijf uitstellen uiterlijk tot de aanvang van het voorgenomen vertrouwelijk overleg tussen de advocaat en de verdachte (hierna 'consultatie'). De kwalificatie moet evenwel uiterlijk op dat ogenblik worden medegedeeld. Als de verbalisant weigert om de kwalificatie van het misdrijf mee te delen, dan adviseert de advocaat de verdachte om geen verklaring af te leggen. De advocaat verzoekt dat van deze weigering door de verbalisant onmiddellijk akte wordt verleend in een afzonderlijk proces-verbaal. Als de verbalisant dat weigert is de standaardverzetprocedure (zie supra, artikel 0.5.) toepasselijk.

1.4. De verstrekte mededelingen aan de advocaat worden door de verbalisant opgetekend in een afzonderlijk proces-verbaal. Als de verbalisant weigert om de verstrekte mededelingen in een afzonderlijk proces verbaal op te tekenen verzoekt de advocaat bij aanvang van het verhoor dat deze mededelingen worden opgetekend in het proces-verbaal van verhoor. Als de verbalisant dit weigert is de standaardverzetprocedure (zie supra, artikel 0.5.) toepasselijk.

2. DE ADVOCaat BEREIKT DE PLAATS WAAR HET VOORGENOMEN VERHOOR ZAL PLAATSVINDEN

⁷ De notie 'kwalificatie' kan niet in zijn gewoonlyke betekenis worden begrepen. De voorafgaande mededeling van het misdrijf is een belangrijke voorwaarde om van een bijstand te kunnen spreken die 'practical and effective' is. De omschrijving 'soort dossier...' waarbij het natuurlijk gaat om een voorlopige juridische omschrijving of kwalificatie is echter te beperkt. Dit is onvoldoende om de (vermeende) feitelijke gedraging kenbaar te maken. Bijkomend is minstens vereist dat de gedraging in tijd en ruimte wordt gespecificeerd, en bij voorkeur geëxpliciteerd met bijkomende feitelijke elementen.

⁸ Zie T. DECAIGNY, P. DE JAEGERE en A. VERSTRAETE, "De inhoud van het consultatie- en bijstandsrecht: middelen, mogelijkheden en deontologie", in P. DE HERT en T. DECAIGNY (eds.), *De advocaat bij het verhoor: een stand van zaken*, Kortrijk-Heule, UGA, 2010, 123-152; P. DE JAEGERE en A. VERSTRAETE, "Het recht op bijstand bij het verhoor: een deontologische benadering van de taak van de advocaat", *Ad Rem* 2010, afl. 3, 10-20.

⁹ Zie T. DECAIGNY, P. DE JAEGERE en A. VERSTRAETE, "De inhoud van het consultatie- en bijstandsrecht: middelen, mogelijkheden en deontologie", in P. DE HERT en T. DECAIGNY (eds.), *De advocaat bij het verhoor: een stand van zaken*, Kortrijk-Heule, UGA, 2010, 123-152; P. DE JAEGERE en A. VERSTRAETE, "Het recht op bijstand bij het verhoor: een deontologische benadering van de taak van de advocaat", *Ad Rem* 2010, afl. 3, 10-20.

Premisse:

Voorafgaand aan het voorgenomen verhoor van de verdachte vindt een vertrouwelijk overleg plaats tussen de verdachte en zijn advocaat (hierna 'consultatie'). Ten laatste voorafgaand aan de consultatie moet de kwalificatie¹⁰ worden meegedeeld aan de advocaat (zie 1.3.).

2.1. Als dit consultatierecht door de verbalisant wordt verhinderd verzoekt de advocaat aan de verbalisant dat de leidinggevende magistraat onmiddellijk wordt gecontacteerd.

Als de verbalisant weigert om de leidinggevende magistraat te contacteren is de standaardverzetprocedure (zie supra, artikel 0.5.) toepasselijk. De advocaat adviseert de verdachte om geen verklaring af te leggen.

Als de verbalisant de leidinggevende magistraat contacteert, doch deze magistraat het consultatierecht evenmin doorgang laat vinden, dan is de standaardverzetprocedure (zie supra, artikel 0.5.) toepasselijk. De advocaat adviseert de verdachte om geen verklaring af te leggen.

2.2. De omstandigheden waarin het consultatierecht zal plaatsvinden moeten worden getoetst aan vier criteria: foullering van de advocaat (2.2.1.), vertrouwelijkheid van de consultatie (2.2.2.), raadpleging van het proces-verbaal van elk verhoor voorafgaand aan ieder navolgend verhoor (2.2.3.) en het inhoudelijke luik van de consultatie (2.2.4.).

2.2.1. Foullering van de advocaat

Premisse:

Er is geen voorafgaandelijke foullering van de advocaat. De advocaat legitimeert zichzelf aan de hand van zijn advocatenpas.

2.2.1.1. Als een voorafgaande foullering wordt vereist, dan verzoekt de advocaat dat de leidinggevende magistraat onmiddellijk wordt gecontacteerd.

Als de verbalisant weigert om de leidinggevende magistraat te contacteren verlaat de advocaat de plaats van het voorgenomen verhoor. Hij signaleert dit incident zo snel mogelijk schriftelijk aan de leidinggevende magistraat en aan de stafhouder.

Als de leidinggevende magistraat wel wordt gecontacteerd, doch deze magistraat het uitvoeren van de foullering niet verhindert, dan verlaat de advocaat de plaats van het voorgenomen verhoor. Hij signaleert dit incident zo snel mogelijk schriftelijk aan de leidinggevende magistraat en aan de stafhouder.

2.2.2. Vertrouwelijkheid van de consultatie

¹⁰ Supra voetnoot 7.

Premisse:

Het voorafgaand overleg tussen de advocaat en de verdachte (consultatie) vindt plaats in een geluidsdichte en installatievrije ruimte¹¹ en buiten aanwezigheid van derden¹². Het voorafgaand overleg is volkomen vertrouwelijk. Het voorafgaand overleg vindt gebeurlijk in aanwezigheid van een tolk plaats.

2.2.2.1. Als de vertrouwelijkheid van de consultatie niet is gewaarborgd, hetzij omdat de ruimte niet geluidsdicht is hetzij omdat de ruimte niet vrij is van enige installatie¹³ hetzij omwille van de aanwezigheid van derden, verzoekt de advocaat dat de consultatie kan plaatsvinden in een ruimte die wel aan de vertrouwelijkheidseis beantwoordt. Als de verbalisant dat weigert verzoekt de advocaat dat de leidinggevende magistraat onmiddellijk wordt gecontacteerd. De advocaat adviseert de verdachte om geen verklaring af te leggen.

Als de verbalisant weigert om de leidinggevende magistraat te contacteren is de standaardverzetprocedure (zie supra, artikel 0.5.) toepasselijk. De advocaat adviseert de verdachte om geen verklaring af te leggen.

Als de leidinggevende magistraat wel wordt gecontacteerd, doch na contactname nog steeds niet aan de vertrouwelijkheidseis is voldaan, dan is de standaardverzetprocedure (zie supra, artikel 0.5.) toepasselijk. De advocaat adviseert de verdachte om geen verklaring af te leggen.

2.2.2.2. Dezelfde procedure als bedoeld in 2.2.2.1. is van toepassing wanneer het initieel vertrouwelijk overleg naderhand wordt gestoord.

2.2.2.3. Als de verdachte de consultatie wil afbreken, dan adviseert de advocaat hem in elk geval over de vraag of verdere bijstand aangewezen is. De advocaat verzoekt de verbalisant om van deze afbreking akte te verlenen in een afzonderlijk proces-verbaal. Als de verbalisant dat weigert is de standaardverzetprocedure (zie supra, artikel 0.5.) toepasselijk.

De advocaat beperkt er zich toe de verbalisant mee te delen dat de verdachte afziet van het bijstandsrecht, zonder enige aanvullende uitleg of commentaar.

2.2.2.4. Als de advocaat de consultatie wil afbreken verzoekt hij, zonder enige aanvullende uitleg of commentaar, de verbalisant hiervan akte te verlenen in een afzonderlijk proces-verbaal. Bij een belangenconflict is de advocaat niet verplicht om aan de verbalisant mededelingen te doen over de aard van dit conflict.

2.2.2.5. Alles wat door de verdachte aan de advocaat wordt meegedeeld tijdens de consultatie ressorteert onder het beroepsgeheim van de advocaat¹⁴. De advocaat oordeelt zelf in welke mate die gegevens moeten worden gebruikt in het voordeel van zijn cliënt.

¹¹ Met 'installatievrije ruimte' wordt hier bedoeld een ruimte vrij van enige installatie waardoor de communicatie tussen de verdachte en de advocaat op enigerlei wijze verstaanbaar zou worden voor derden, zelfs middels liplezen.

¹² T. DECAIGNY, "De bijstand van een advocaat bij het verhoor", *T.Strafr.* 2010, afl. 1, 4-17; T. DECAIGNY, P. DE JAEGERE en A. VERSTRAETE, "De inhoud van het consultatie- en bijstandsrecht: middelen, mogelijkheden en deontologie", in P. DE HERT en T. DECAIGNY (eds.), *De advocaat bij het verhoor: een stand van zaken*, Kortrijk-Heule, UGA, 2010, 123-152.

¹³ Supra voetnoot 11.

¹⁴ Zie T. DECAIGNY, P. DE JAEGERE en A. VERSTRAETE, "De inhoud van het consultatie- en bijstandsrecht: middelen, mogelijkheden en deontologie", in P. DE HERT en T. DECAIGNY (eds.), *De advocaat bij het verhoor: een stand van zaken*, Kortrijk-Heule, UGA, 2010, 123-152; P. DE JAEGERE en A. VERSTRAETE, "Het recht op bijstand bij het verhoor: een deontologische benadering van de taak van de advocaat", *Ad Rem* 2010, afl. 3, 10-20.

2.2.3. Raadpleging van het proces-verbaal van elk verhoor van de verdachte voorafgaand aan ieder navolgend verhoor

Premisse:

De advocaat heeft inzage in het proces-verbaal van elk verhoor van de verdachte voorafgaand aan het voorgenomen verhoor.

2.2.3.1. Als het inzagerecht door de verbalisant wordt verhinderd verzoekt de advocaat aan de verbalisant dat de leidinggevende magistraat onmiddellijk wordt gecontacteerd.

Als de verbalisant weigert om de leidinggevende magistraat te contacteren is de standaardverzetprocedure (zie supra, artikel 0.5.) toepasselijk.

Als de verbalisant de leidinggevende magistraat contacteert, doch deze magistraat evenmin inzage in het proces-verbaal verleent, dan is de standaardverzetprocedure (zie supra, artikel 0.5.) toepasselijk.

2.2.4. Inhoudelijk luik van de consultatie

Premisse:

De advocaat controleert zo mogelijk de kwalificatie van het misdrijf. De advocaat controleert of de verdachte fysisch en/of psychisch in staat is om verhoord te worden. De advocaat wijst de verdachte op zijn rechten. De advocaat licht de tijdens het verhoor door de verdachte in te nemen proceshouding- en strategie toe.

2.2.4.1. De advocaat controleert zo mogelijk de kwalificatie van het misdrijf^{15 16}. Die kwalificatie is van belang voor de gebeurlijke latere beoordeling van de vraag of tijdens het verhoor nieuwe strafbare feiten werden meegedeeld die niet in verband staan met de feiten die de verdachte overeenkomstig artikel 47bis, § 2, eerste lid Wetboek van Strafvordering ter kennis werden gebracht, waarna het verhoor dient te worden onderbroken voor bijkomend vertrouwelijk overleg.

2.2.4.2. De advocaat controleert of de verdachte fysisch en/of psychisch in staat is om verhoord te worden. Als de advocaat vaststelt dat dit niet het geval is verzoekt hij de verbalisant om te voorzien in medische zorg of een andere maatregel. De advocaat eist dat van dit verzoek akte wordt verleend in een afzonderlijk proces-verbaal. De advocaat verzoekt dat de aanvang van het voorgenomen verhoor wordt uitgesteld of dat het reeds aangevangen verhoor wordt geschorst voor de daartoe noodzakelijke duur.

Als de verbalisant weigert om aan het verzoek om medische zorg of om aan de uitvoering van enige andere maatregel te voldoen, en derhalve beslist om het verhoor te laten aanvangen of voort te zetten, dan verzoekt de advocaat dat de leidinggevende magistraat onmiddellijk wordt gecontacteerd.

Als de verbalisant weigert om de leidinggevende magistraat te contacteren is de standaardverzetprocedure (zie supra, artikel 0.5.) toepasselijk. De advocaat adviseert de verdachte om geen verklaring af te leggen.

¹⁵ J. STEVENS en A. VERSTRAETE, "De Orde van Vlaamse Balies: het recht op bijstand van een advocaat bij een verhoor is maar rechtsconform als het verdragsconform is", in P. DE HERT en T. DECAIGNY (eds.), *De advocaat bij het verhoor: een stand van zaken*, Kortrijk-Heule, UGA, 2010, 193-209.

¹⁶ Met 'kwalificatie' wordt hier bedoeld de juridische kwalificatie. Het dient benadrukt dat deze kwalificatie in dit stadium van de procedure een voorlopig karakter heeft.

Als de verbalisant de leidinggevende magistraat contacteert, doch deze magistraat evenmin de aanvang van het voorgenomen verhoor opschort of het reeds aangevangen verhoor schorst om de nodige medische zorg of enige andere maatregel te laten plaatsvinden, dan is de standaardverzetprocedure (zie supra, artikel 0.5.) toepasselijk. De advocaat adviseert de verdachte om geen verklaring af te leggen.

2.2.4.3. De advocaat wijst de verdachte op zijn rechten¹⁷. De advocaat deelt hem in elk geval mee:

- a. (Bij verhoren door de politiediensten), mededeling van de rechten bedoeld in artikel 47bis Wetboek van Strafvordering¹⁸. Deze kernbepaling stelt:

Bij het verhoren van personen, ongeacht in welke hoedanigheid zij worden verhoord, worden ten minste de volgende regels in acht genomen.

1. Ieder verhoor begint met de mededeling aan de ondervraagde persoon dat:

- a) hij kan vragen dat alle vragen die hem worden gesteld en alle antwoorden die hij geeft, worden genoteerd in de gebruikte bewoordingen;
- b) hij kan vragen dat een bepaalde opsporingshandeling wordt verricht of een bepaald verhoor wordt afgenomen;
- c) zijn verklaringen als bewijs in rechte kunnen worden gebruikt.

2. Eenieder die ondervraagd wordt, mag gebruik maken van de documenten in zijn bezit, zonder dat daardoor het verhoor wordt uitgesteld. Hij mag, tijdens de ondervraging of later, eisen dat deze documenten bij het proces-verbaal van het verhoor worden gevoegd of ter griffie worden neergelegd.

3. Het proces-verbaal vermeldt nauwkeurig het tijdstip waarop het verhoor wordt aangevat, eventueel onderbroken en hervat, alsook beëindigd. Het vermeldt nauwkeurig de identiteit van de personen die in het verhoor, of in een gedeelte daarvan, tussenkomen, en het tijdstip van hun aankomst en vertrek. Het vermeldt ook de bijzondere omstandigheden en alles wat op de verklaring of de omstandigheden waarin zij is afgelegd, een bijzonder licht kan werpen.

4. Aan het einde van het verhoor geeft men de ondervraagde persoon het proces-verbaal van zijn verhoor te lezen, tenzij hij vraagt dat het hem wordt voorgelezen. Er wordt hem gevraagd of hij zijn verklaringen wil verbeteren of daaraan iets wil toevoegen.

5. Indien de ondervraagde persoon zich in een andere taal dan die van de procedure wenst uit te drukken, wordt ofwel een beroep gedaan op een beëdigd tolk, ofwel worden zijn verklaringen genoteerd in zijn taal, ofwel wordt hem gevraagd zelf zijn verklaring te noteren. Indien het verhoor met behulp van een tolk wordt afgenomen, worden diens identiteit en hoedanigheid vermeld¹⁹.

¹⁷ T. DECAIGNY, "De bijstand van een advocaat bij het verhoor", *T.Strafr.* 2010, afl. 1, 4-17; T. DECAIGNY, P. DE JAEGERE en A. VERSTRAETE, "De inhoud van het consultatie- en bijstandsrecht: middelen, mogelijkheden en deontologie", in P. DE HERT en T. DECAIGNY (eds.), *De advocaat bij het verhoor: een stand van zaken*, Kortrijk-Heule, UGA, 2010, 123-152.

¹⁸ Het Hof van Cassatie heeft geoordeeld dat de artikelen 47bis en 70bis Wetboek van Strafvordering niet toepasselijk zijn op het verhoor dat de onderzoeksrechter afneemt alvorens een aanhoudingsbevel uit te vaardigen (Cass. 19 augustus 2003, P.03.1184.F.). Het Hof overwoog dat dit geregeld is in de artikelen 16 §§ 2, 4 en 7 en 18, § 2 van de Wet van 20 juli 1990 betreffende de voorlopige hechtenis.

¹⁹ Ingevoegd bij art. 8 Wet 12 maart 1998 (BS 2 april 1998).

- b. Mededeling van het zwijgrecht;
- c. Mededeling van het recht op daadwerkelijke en effectieve bijstand door een raadsman tijdens het verhoor;
- d. Mededeling van het recht om opmerkingen te formuleren naar aanleiding van de redactie van het proces-verbaal van verhoor.

2.2.4.4. De advocaat licht de tijdens het verhoor door de verdachte in te nemen proceshouding- en strategie toe²⁰. Het is de taak van de advocaat om het recht van de verdachte om zichzelf niet te incrimineren te helpen vrijwaren. Deze taak mag niet begrepen worden als een systematische aansporing van de verdachte om geen bekentenissen af te leggen, maar wanneer de advocaat van oordeel is dat het in het belang van de verdachte is om te zwijgen moet hij hem dit adviseren. Het behoort tot de taak van de advocaat om dat te beoordelen en zijn cliënt hierover in te lichten. Dat is niet enkel zijn recht, maar ook zijn deontologische verplichting^{21 22}.

De advocaat wijst de verdachte erop dat het verhoor hem de mogelijkheid biedt om elementen à décharge aan te brengen²³. Hij licht ook de procedure van arrestatie en voorlopige hechtenis toe.

2.2.4.5. Als de advocaat tijdens of na de consultatie vaststelt dat er sprake is van een belangenconflict ontlast hij zich van de zaak²⁴. Dit belangenconflict kan betrekking hebben op dezelfde zaak, op onderscheiden zaken en op vroegere zaken. De advocaat is niet verplicht om aan de verbalisant mededelingen te doen over de aard van het belangenconflict.

3. VERHOOR VAN DE VERDACHTE

3.1. Premisse:

De verbalisant dient een aantal mededelingen te doen (zie ook 2.2.4.3.).

- a. (Bij het verhoor door de politiediensten), mededeling van de rechten bedoeld in artikel 47bis Wetboek van Strafvordering²⁵;
- b. Mededeling van het zwijgrecht;
- c. Mededeling van het recht op daadwerkelijke en effectieve bijstand door een raadsman²⁶;
- d. Mededeling van het recht om opmerkingen te formuleren naar aanleiding van de redactie van het proces-verbaal van verhoor.

²⁰ Dit is de adviesverplichting van de advocaat.

²¹ T. DECAIGNY, "De bijstand van een advocaat bij het verhoor", *T. Strafr.* 2010, afl. 1, 4-17; P. DE JAEGERE en A. VERSTRAETE, "Het recht op bijstand bij het verhoor: een deontologische benadering van de taak van de advocaat", *Ad Rem* 2010, afl. 3, 10-20.

²² Het is belangrijk om te onderstrepen dat niet enkel bekentenissen in de eigenlijke betekenis van het woord van doorslaggevend belang kunnen zijn. Het geheel aan verklaringen die voor de verhoorde persoon een negatieve invloed kunnen hebben op de beoordeling van de vervolging is veel ruimer. Ook verklaringen die op het eerste zicht geen aanleiding kunnen geven tot een veroordeling kunnen bij de beoordeling van de zaak in samenhang met andere elementen de bewijsconstructie sluitend maken, en dus uiteindelijk voor de betrokken verhoorde persoon bijzonder negatief zijn (P. DE HERT en T. DECAIGNY, "De uitwerking door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens van het recht op toegang tot een advocaat bij het (politie)verhoor", in P. DE HERT en T. DECAIGNY (eds.), *De advocaat bij het verhoor: een stand van zaken*, Kortrijk-Heule, UGA, 2010, 13-54).

²³ F. GOOSSENS, *Politiebevoegdheden en mensenrechten*, Mechelen, Kluwer, 2006, 425-426; M. COLETTE, *De bijstand van een raadsman bij het verhoor: over Salduz, Panovits en anderen*, masterproef master in de rechten, onuitg., Vrije Universiteit Brussel, 2009-2010, 97p.

²⁴ Zie T. DECAIGNY, P. DE JAEGERE en A. VERSTRAETE, "De inhoud van het consultatie- en bijstandsrecht: middelen, mogelijkheden en deontologie", in P. DE HERT en T. DECAIGNY (eds.), *De advocaat bij het verhoor: een stand van zaken*, Kortrijk-Heule, UGA, 2010, 123-152; P. DE JAEGERE en A. VERSTRAETE, "Het recht op bijstand bij het verhoor: een deontologische benadering van de taak van de advocaat", *Ad Rem* 2010, afl. 3, 10-20.

²⁵ Supra voetnoot 18.

²⁶ Het weze herhaald dat de bijstand naar de woorden van het EHRM praktisch en effectief moet zijn, en niet louter theoretisch en illusoir (EHRM 27 november 2008, nr. 36391/02, SALDUZ t. Turkije, § 55).

3.2. De advocaat waakt er tijdens het verhoor over dat de rechten die het voorwerp uitmaken van de in artikel 3.1. bedoelde mededelingen effectief worden nageleefd (3.3.4., 3.3.5., 3.3.6., 3.3.7., 3.3.8., 3.3.9., 3.3.10., 3.3.11., 3.3.15.).

3.3. De concrete invulling van het bijstandsrecht tijdens het verhoor moet worden getoetst aan de hand van zestien parameters:

3.3.1. De advocaat neemt plaats naast de verdachte. Als de advocaat door de verbalisant verhinderd wordt om plaats te nemen naast de verdachte is de standaardverzetprocedure (zie supra, artikel 0.5.) toepasselijk. De advocaat adviseert de verdachte om geen verklaring af te leggen.

3.3.2. De tolk van de verdachte neemt eveneens plaats naast de verdachte. Als dit verhinderd wordt is de standaardverzetprocedure (zie supra, artikel 0.5.) toepasselijk.

3.3.3. De advocaat deelt de verbalisant niet mee wat er tussen hem en de verdachte werd besproken tijdens de voorafgaande of tussentijdse consultatie²⁷. De advocaat oordeelt zelf in welke mate die gegevens moeten worden gebruikt in het voordeel van zijn cliënt.

3.3.4. De advocaat waakt erover dat geen ongeoorloofde dwang wordt uitgeoefend op de verdachte. Ongeoorloofde praktijken in het raam van een verhoor kunnen zich in een breed spectrum voordoen; van eerder subtiel deloyaal handelen, over psychisch geweld tot fysiek geweld tot en met foltering²⁸.

In al deze gevallen is de procedure van artikel 3.3.7. en 3.3.10. toepasselijk. Ongeoorloofde praktijken kunnen zijn (niet-limitatieve opsomming)²⁹:

- a. Een misleidende belofte, zoals de belofte dat medewerking van de verdachte een lichtere straf oplevert;
- b. Een suggestieve vraag, zoals een retorische vraag eindigend op "niet waar?"³⁰;
- c. Een misleidende of onjuiste mededeling, zoals de mededeling dat een mededader of medeplichtige heeft bekend terwijl dat niet het geval is³¹;
- d. Een vernederende behandeling, dit is elke behandeling die in de ogen van het slachtoffer of van derden een ernstige krenking of aantasting van de menselijke waardigheid uitmaakt (art. 417bis, 3^e Strafwetboek);

²⁷ Zie T. DECAIGNY, P. DE JAEGERE en A. VERSTRAETE, "De inhoud van het consultatie- en bijstandsrecht: middelen, mogelijkheden en deontologie", in P. DE HERT en T. DECAIGNY (eds.), *De advocaat bij het verhoor: een stand van zaken*, Kortrijk-Heule, UGA, 2010, 123-152; P. DE JAEGERE en A. VERSTRAETE, "Het recht op bijstand bij het verhoor: een deontologische benadering van de taak van de advocaat", *Ad Rem* 2010, afl. 3, 10-20.

²⁸ T. DECAIGNY, "De bijstand van een advocaat bij het verhoor", *T. Strafr.* 2010, afl. 1, 4-17.

²⁹ T. DECAIGNY, "De bijstand van een advocaat bij het verhoor", *T. Strafr.* 2010, afl. 1, 4-17; P. DE JAEGERE en A. VERSTRAETE, "Het recht op bijstand bij het verhoor: een deontologische benadering van de taak van de advocaat", *Ad Rem* 2010, afl. 3, 10-20; M. COLETTE, *De bijstand van een raadsman bij het verhoor: over Salduz, Panovits en anderen*, masterproef master in de rechten, onuitg., Vrije Universiteit Brussel, 2009-2010, 71-76.

³⁰ J. REMMELINK, "Het verhoor in strafzaken", *RMThemis* 1966, 337. Met een enkele hoofdknik kan de verdachte zichzelf een catastrofe op de hals halen.

³¹ Wat (c) betreft dient gezegd dat de advocaat zelden of nooit tijdens het verhoor in de mogelijkheid zal verkeren de juistheid van die bewering te controleren. Het komt er dan op aan een voorbehoud te laten akteren tijdens het verhoor en naderhand, wanneer de bewering foutief blijkt, de leidinggevende magistraat en de stafhouder zo snel mogelijk schriftelijk te contacteren.

e. Een onmenselijke behandeling, dit is elke behandeling waardoor een persoon opzettelijk ernstig geestelijk of lichamelijk leed wordt toegebracht (o.a.) om inlichtingen te verkrijgen of om bekentenissen af te dwingen of om hem te straffen, of om druk op hem of op derden uit te oefenen, of om hem of derden te intimideren (art. 417*bis*, 2° Strafwetboek);

f. Foltering, dit is elke opzettelijke onmenselijke behandeling die hevige pijn of ernstig en vreselijk lichamelijk of geestelijk lijden veroorzaakt (art. 417*bis*, 1° Strafwetboek).

3.3.5. De advocaat kan op ieder ogenblik praten en/of fluisteren met de verdachte. Als hem dat verhinderd wordt is de standaardverzetprocedure (zie supra, artikel 0.5.) toepasselijk.

3.3.6. De verdachte kan op ieder ogenblik praten en/of fluisteren met zijn advocaat. Als hem dat verhinderd wordt is de standaardverzetprocedure (zie supra, artikel 0.5.) toepasselijk.

3.3.7. De advocaat kan telkens de verdediging van de verdachte dat vereist eisen dat het verhoor wordt geschorst om alleen, gebeurlijk in aanwezigheid van een tolk, met de verdachte te overleggen. De waarborgen van artikel 2.2.2. met betrekking tot de vertrouwelijkheid en het beroepsgeheim zijn hierop van toepassing. Als dit wordt verhinderd, dan is de standaardverzetprocedure (zie supra, artikel 0.5.) toepasselijk.

3.3.8. De advocaat kan eisen dat het verhoor wordt geschorst om de verdachte de mogelijkheid te bieden te rusten, te eten en te drinken³².

Als de verbalisant dat weigert, dan verzoekt de advocaat dat de leidinggevende magistraat onmiddellijk wordt gecontacteerd.

Als de verbalisant weigert om de leidinggevende magistraat te contacteren is de standaardverzetprocedure (zie supra, artikel 0.5.) toepasselijk. De advocaat adviseert de verdachte om geen verklaring af te leggen.

Als de verbalisant de leidinggevende magistraat contacteert, doch deze magistraat van oordeel is dat het verhoor niet moet worden geschorst, dan is de standaardverzetprocedure (zie supra, artikel 0.5.) toepasselijk. De advocaat adviseert de verdachte om geen verklaring af te leggen.

3.3.9. De advocaat waakt erover dat het recht van de verdachte om zich op de bijstand van een geneesheer te beroepen, telkens hijzelf of de verdachte dat aangewezen acht, wordt gerespecteerd.

Als de verbalisant dat weigert, dan verzoekt de advocaat dat de leidinggevende magistraat onmiddellijk wordt gecontacteerd.

Als de verbalisant weigert om de leidinggevende magistraat te contacteren, dan is de standaardverzetprocedure (zie supra, artikel 0.5.) toepasselijk. De advocaat adviseert de verdachte om geen verklaring af te leggen.

Als de verbalisant de leidinggevende magistraat contacteert, doch deze magistraat van oordeel is dat bijstand van een geneesheer zich niet noodzaakt, dan is de standaardverzetprocedure (zie supra, artikel 0.5.) toepasselijk. De advocaat adviseert de verdachte om geen verklaring af te leggen.

³² Hieraan moet een redelijkheidstoets worden verbonden.

3.3.10. De advocaat eist in voorkomend geval dat onmiddellijk in het proces-verbaal van verhoor melding wordt gemaakt van zijn opmerkingen met betrekking tot de wijze waarop het verhoor verloopt. Indien dit wordt geweigerd is de standaardverzetprocedure (zie supra, artikel 0.5.) toepasselijk.

De advocaat is geen getuige. Als er zich in de loop van het verhoor een incident voordoet tussen de ondervrager en de ondervraagde verzoekt hij dat hiervan onmiddellijk melding wordt gemaakt in het proces-verbaal van verhoor.

3.3.11. De advocaat eist in voorkomend geval dat onmiddellijk in het proces-verbaal van verhoor melding wordt gemaakt van zijn opmerkingen naar aanleiding van de wijze waarop het recht op bijstand van een advocaat moet worden uitgeoefend. Als dit wordt geweigerd is de standaardverzetprocedure (zie supra, artikel 0.5.) toepasselijk.

3.3.12. De advocaat antwoordt niet in de plaats van de verdachte.

3.3.13. De advocaat voert geen discussies met de verbalisant.

3.3.14. De advocaat kan zich niet tegen het stellen van een vraag door de verbalisant verzetten. Hij kan de verdachte wel adviseren om hierop niet te antwoorden.

3.3.15. De advocaat controleert samen met de verdachte de inhoud van het proces-verbaal van verhoor. Als dat in het belang van de verdachte is verzoekt de advocaat de verbalisant om het proces-verbaal van verhoor aan te passen in functie van zijn opmerkingen. Als de verbalisant dit weigert is de standaardverzetprocedure (zie supra, artikel 0.5.) toepasselijk.

3.3.16. De advocaat ondertekent het proces-verbaal van verhoor niet. In alle gevallen waarin de standaardverzetprocedure (zie supra, artikel 0.5.) in zijn geheel diende te worden doorlopen adviseert hij de verdachte om dat evenmin te doen.

